

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ КОНТЕНТ-АНАЛІЗУ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВОВА ПРЕЗУМПЦІЯ»

Важливою складовою дослідження проблеми презумпцій у праві є визначення поняття «презумпція», що має на меті з'ясування його сутності. Термін презумпція має латинське походження «praesumptio», що утворився від слова «praesumere» (з латинської – передбачати, передчувати, вгадувати) і в перекладі означає припущення. Презумпція є складним та багатоаспектним явищем. Специфіка правового поняття «презумпція» полягає в тому, що воно має категоріальний статус. Презумпція є категорією, виникнення якої, в більшості випадків, з правом не пов'язано, але вона знаходить широке застосування в цій сфері.

Визначення правової презумпції є однією з найбільш дискусійних проблем у праві через те що, юридична наука не відчуває нестатку в дефініціях презумпції, практично кожен дослідник пропонує своє формулювання цієї категорії. І навпаки, вітчизняне законодавство не містить визначення презумпції, хоча сам термін «презумпція» у законодавстві використовується. Наприклад, ст. 204 Цивільного кодексу України містить презумпцію правомірності правочину, ст. 435 Цивільно-

го кодексу України та ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні пра ва» – презумпцію авторства, ст. 3 Закону України «Про психіатричну допомогу» – презумпцію психічного здоров'я тощо. У більшості правових норм має місце непряме закріплення презумпцій, що вимагає їх розширювального тлумачення.

Значна частина вітчизняних та російських вчених визначають презумпцію через термін припущення [1]. На думку більшості зарубіжних дослідників, зміст правової презумпції слід розкривати через термін висновок або умовивід. Так, С. Мовеллан пропонує визначати презумпцію як умовивід за допомогою якого виходячи із того факту, що доведений, вважають існуючим інший факт (презюмований факт), якщо між цими фактами існує логічний зв'язок [2, с. 10]. Б. Кармона вважає, що правовою презумпцією є умовивід чи висновок, що зроблений відносно речей і фактів ще до того, як вони з'явилися і були доведені [3, с. 33].

Отже, питання сутності правової презумпції потребує уточнення. З метою формулювання визначення цього поняття і, враховуючи неоднорідність його трактувань, ми скористались методом контент-аналізу як основним методом дослідження.

На першому етапі контент-аналізу було визначено його тему, завдання та гіпотезу. Після цього було складено вибірку. **Тема:** правова презумпція. **Завдання:** сформулювати робоче визначення правової презумпції. **Гіпотеза:** правова презумпція – це припущення про наявність або відсутність певних фактів, що спирається на зв'язок між фактами, що існують і це підтверджується життєвим досвідом [4, с. 70]. **Вибірка:** 37 визначень поняття «презумпція» вітчизняних та зарубіжних авторів.

На другому етапі аналізу було визначено його категорії та одиниці: одиниці аналізу, контекстуальні одиниці та одиниці підрахунку. Категорії аналізу: в якості категорій аналізу було використано ряд простих запитань, відповіді на які добирались із вибірки визначень. Ці відповіді логічно складали смислові єдності, що дало нам можливість підрахувати в кожній із них повторювані слова або їх синоніми. Оскільки категорійні ознаки правової презумпції зустрічались з достатньою частотою, ми дотримались принципу статистичної значущості. Крім того, нами аналізувалися текстові відрізки однорідного змістового плану, що дало можливість використати і принцип формалізації. Одиницями аналізу було обрано слово і словосполучення. А контекстуальними одиницями – речення. Одиницями підрахунку виступили частота повторів слів та синонімічних словосполучень [5, с. 167].

На третьому етапі було побудовано таблицю. Оскільки вибірка, що аналізувалась, була відносно невеликою, ми використали одну таблицю для розробки категорійного апарату і реєстрації одиниць аналізу (тобто, як кодуювальну матрицю). Таблиця складається з 5 колонок. Згідно поставленого завдання перша колонка відображає процес творення робочого визначення правової презумпції під час проведення контент-аналізу. Друга містить порядкові номери слів та словосполучень, що аналізуються. У третю колонку

вписано одиниці аналізу. В четвертій ведеться підрахунок частоти повторів цих одиниць серед авторів. Зрештою, в останній відображено дані попередньої колонки у відсотковому співвідношенні. Нижче наведено фрагмент розробленої таблиці.

Четвертий етап полягав у підрахунку результатів контент-аналізу та виробленні робочого визначення правової презумпції. Ми наведемо нижче лише ті одиниці аналізу, що повторювались найчастіше. У дужках наведено запитання, що використовувались як категорії аналізу.

Таблиця 1

Таблиця процесу визначення поняття «правова презумпція» та реєстрації одиниць аналізу (фрагмент)

Робочі визначення правової презумпції	№ п/п	Категорійні ознаки правової презумпції	Кількість авторів	~ %
Правова презумпція – це...	<i>Що?</i>			
	1	припущення	15	42,9%
	2	висновок	6	17,1%
	3	умовивід	3	8,6%
	4	правило	2	5,7%
	5	положення	2	5,7%
	6	феномен	2	5,7%
	7	твердження	1	2,9%
	8	прийнятна думка	1	2,9%
	9	операція формальної логіки	1	2,9%
	10	принцип права	1	2,9%
11	інтелектуальний процес	1	2,9%	
Правова презумпція – це припущення...	<i>Про що?</i>			
	12	про наявність чи відсутність (певних) фактів	7	41,2%
	13	про існування юридичного факту	4	23,5%...

Таким чином, більшість авторів – 15 (42,9%) вважають, що правова презумпція – це (Що?) «припущення» (О.С. Іоффе, М.Д. Шаргородський; К.Г. Волинка; В.К. Бабаєв; Н.О. Нікіташина та ін.). Правова презумпція – це припущення (Про що?) «про наявність чи відсутність (певних) фактів» (7 повторів, що становить 41,2%) (К.Г. Волинка; О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко; О.В. Смірнов, К.Б. Калиновський та ін.)

Деякі автори вважають, що правова презумпція – це припущення про наявність чи відсутність (певних) фактів (Що?) «базується» (4 повтори, що становить 20%) (W.M. Best; В.К. Бабаєв та ін.). Це припущення базується (На чому?) «на попередньому (власному) досвіді» – 4 повтори, 30,8% (О.А. Кузнецова; В. Сартола та ін.) і «на зв'язку між фактами» – 3 повтори – 23% (S. Movellan; В.К. Бабаєв та ін.). Таким чином, правова презумпція – це припущення про наявність чи відсутність певних фактів, що базується на попередньому досвіді та зв'язку між фактами... (Яке?) «умовно вважається істинним» – 4 повтори (що становить 44,4%) (О.В. Смірнов, К.Б. Калиновський; С.М. Стахівський; В.М. Савицький та ін.). Яке умовно вважається істинним... (До якого часу?) «поки не буде доведено протилежне» – 2 повтори (що становить 50%) (В.М. Савицький, Л.Є. Владіміров).

Проведений аналіз дозволив сформулювати *правову презумпцію як припущення про наявність чи відсутність певних фактів, що базується на попередньому досвіді та зв'язку між фактами, яке умовно вважається істинним, поки не буде доведено протилежне.*

Отже, застосування методу контент-аналізу дало змогу врахувати погляди учених на проблему визначення поняття «правова презумпція», узагальнити їх та на основі цього розробити визначення, яке може бути основою для подальших розробок проблеми презумпцій у праві.

1. Никиташина Н.А. Юридические предположения в механизме правового регулирования (правовые презумпции и фикции). Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.03.01 / Никиташина Н.А. – Абакан, 2004. – 13 с.;
2. Крестовська Н.М. Матвєєва Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2007. – 183 с.; Загальна теорія держави і права: Навч. посібник / Авт. кол.: Р.А. Калужний, С.М. Тимченко, Н.М. Пархоменко та ін. — К.: Вид. Паливода А.В., 2007. – 211 с.
3. Sanchez de Movellán, pedro Alvarez La prueba por presunciones. Particular referencia a su aplicación judicial en supuestos de responsabilidad. – Granada, 2007. – 224 p.
4. Bonilla Carmona, F. Análisis jurídico del ingreso por deuda no cubierta / Tesis Licenciatura. Derecho con especialidad en Derecho Fiscal. – Mexico, Universidad de las Américas Puebla, 2003. – 112 p.
5. Тлумачний словник з теорії держави і права / К.Г. Волинка (авт.-упоряд.). — К.: Магістр-XXI сторіччя, 2006. — 112 с.
6. Щербань Н.С. Застосування методу контент-аналізу до визначення поняття «стратегічна компетенція» // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 2006. – Вип. 29. Педагогічні науки. – С. 166 – 169.